

товариство очолюване Старосольським В. Невдовзі відбулося його об'єднання з товариством «Січових стрільців», яке невдовзі знову ж таки викликало непорозуміння між діячами. Відтоді відбувається формування студентського стрілецького товариства, яке отримало назву «Січові стрільці І» та товариство за ініціативи Трильовського К. «Січові стрільці ІІ». Мета цих товариств мала спільні засади відновлення збройної боротьби яка в майбутньому має привести до встановлення самостійності України.

Вже в березні 1914 р. до «Українського січового союзу» знову увійшли «Січові стрільці І» та «Січові стрільці ІІ». Об'єднавшись вони разом налічували близько 96 стрілецьких товариств та 8200 членів [6, с. 13].

Отже, проблема можливого військового протистояння між провідними європейськими країнами поставила гостро перед молодіжними організаціями Східної Галичини на початку ХХ ст. питання військової підготовки. Розуміючи її необхідність провідні діячі, такі як Чмола І., Франко П., Тисовський О., Трильовський К. розпочали впроваджувати військові ідеї в життя. Результатом чого стало утворення таких організацій військового спрямування як-от: «Пласт», «Січові стрільці І», «Січові стрільці ІІ».

Завдяки спільним зусиллям діячів українських організації Східної Галичини українські військові сили протягом всієї Першої світової війни демонстрували всьому світу незламний дух українського суспільства, який зі зброєю в руках вступив в нерівну боротьбу за свою державну незалежність.

Список використаних джерел:

1. Лазарович М. Кирило Трильовський у контексті українського січово-стрілецького руху (1900-1914 роки). – Коломия: Вік, 2014. – С. 101-116.
2. Кучабський Ю., Франко П. Петро Франко: Сторінки життя. – Львів, 1999. – 122 с.
3. Савчук Б. Український Пласт: 1911-1939 р. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1996. – 267 с.
4. Сич О. Пласт: нарис витоків, історії, сьогодення. – Івано-Франківськ: Лілея -НВ, 1999. – 79 с.
5. Леник В. Українська організована молодь (молодечі організації від початків до 1914 р.). – Мюнхен; Львів, 1994. – 181 с.
6. Липовецький С. Українські січові стрільці: галицькі воїни Архистратига Михаїла. – К.: Українська Видавнича Спілка, 2010. – 96 с.

Кравченко І.А.

кандидат історичних наук, доцент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

КРАЄЗНАВЧА ТА МУЗЕЙНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОДІЛЬСЬКОГО ЄПАРХІАЛЬНОГО ІСТОРИКО-СТАТИСТИЧНОГО КОМІТЕТУ (1865–1920 РОКИ)

Однією з перших наукових установ України став створений 8 липня 1865 р. Комітет для церковно-історичного і статистичного опису Подільської єпархії, який згодом отримав назву Подільський єпархіальний історико-

статистичний Комітет [1, с. 27]. Незабаром комітет перетворився на головний науковий осередок краєзнавчих досліджень Поділля.

У 1865-1876 рр. Комітет більше нагадував вузький гурток вчених, ніж розгалужену організацію. У перші роки діяльності йому відводилася роль вузькоспеціалізованого громадського товариства, статутом якого передбачалося, що його члени будуть брати на облік, перевіряти, виправляти і зводити до одного цілого історико-статистичні описи церков, підготовані їх настоятелями [8, с. 59-60]. Для виконання покладених завдань Комітет звернувся до священників єпархії та настоятелів монастирів з проханням скласти описи своїх церков та монастирів. При цьому головою Комітету архимандритом Феогностом була розроблена програма опису монастирів, а член Комітету П.Троїцький склав програму опису церков та парафій [6, с. 631]. Одночасно були створені авторські колективи у повітах Подільської губернії для написання історико-статистичних описів церков і населених місць.

Головним друкованим органом Комітету були «Подольские епархиальные ведомости». Протягом 1865-1870 рр. Комітетом була здійснена спроба масового збору краєзнавчих матеріалів – історико-статистичних та етнографічних довідок, описів, документів. Але матеріали з місць надходили повільно, часто були маловартісними.

У 1876 р. був заснований друкований орган Комітету – «Труды Комитета для историко-статистического описания Подольской епархии». Це видання ставило своїм завданням сприяти основній роботі Комітету – збиранню матеріалів для системного історико-статистичного опису Подільської єпархії. Комітет і Товариство видали 12 випусків «Трудов» (1876-1916), що містили багато церковно-археологічних, краєзнавчих та історичних матеріалів. Там були вміщені описи церковних бібліотек, ікон, картин, церковного начиння храмів Поділля, які на сьогодні втрачені назавжди. «Труди» містили й публікації з сучасного життя Подільської єпархії і з її історії (історії релігійного життя Поділля, історії місцевого духівництва), і взагалі з історії Поділля, зокрема, з історії цехів на Поділлі, про громадське життя, та ін.

На цьому початковому етапі діяльності Комітету відбувався процес становлення цієї установи, відпрацьовувались методи роботи. Попередні задуми здійснити історико-статистичний опис єпархії за допомогою місцевих священників виявилися нереальними. Тому члени Комітету розпочали пошук засобів самостійного виконання такої роботи, головним чином, через звернення до архівних джерел.

Важливою віхою в діяльності Комітету стало його засідання від 30 серпня 1883 р., на якому було вирішено тимчасово припинити роботу над складанням історико-статистичних описів і ґрунтовно зайнятися дослідженням і публікацією багатих історичних матеріалів з архівів Поділля [5, с. 837-841]. В цілому, діяльність Комітету протягом 80-х років характеризується поглибленим дослідженням історичних джерел та подальшим накопиченням матеріалу для написання узагальнюючих робіт, збільшенням чисельності членів Комітету.

З 1889 р. діяльним членом Комітету став протоієрей Юхим Сіцинський (1859-1937). З його ім'ям пов'язаний найвищий злет діяльності Комітету. 90-ті роки ХІХ ст. пов'язані з активною діяльністю Сіцинського в галузі пам'яткознавства, краєзнавства та археології. Він часто подорожував краєм,

мав зв'язки зі своїми кореспондентами, зібрав і узагальнив надзвичайно великий матеріал, який згодом ліг в основу підготованої і виданої ним капітальної джерелознавчої праці «Археологическая карта Подольской губернии» [12, с. 197-365]. У період збирання матеріалів для цієї карти Сіцинський проводив не тільки розвідкові, а й стаціонарні археологічні дослідження, наприклад, дослідження давньоруського Бакотського монастиря.

Сіцинському належать зведення про найдавніші православні храми на Поділлі, про давньоруські традиції, що лежали в основі храмових споруд XIV-XVII ст., про матеріали з історії монастирів Поділля. Він був знавцем історії церковної архітектури [2, с. 93-101; 3, с. 69-74].

Проблема розміщення знахідок, які могли б стати музейними експонатами, яка постала перед вченими – членами Комітету, стала додатковим каталізатором до вирішення проблеми заснування музею. Вони боляче переживали, як на їх очах щезали безслідно з Поділля пам'ятки старовини, культури, мистецтва. За ініціативою Комітету 30 січня 1890 р. у приміщенні Казанського кафедрального собору м. Кам'янця-Подільського у його верхній галереї було відкрите Церковно-історичне давньосховище (музей). Він складався з бібліотеки Комітету архіву і речових пам'яток переважно церковної старовини [13, с. 245].

На початку 90-х років відбулася структурна перебудова Комітету. Останній перетворився на представницьке товариство. Стали проводитися регулярні зібрання членів Комітету, на яких планувалася робота та приймалися звіти про її виконання.

Своєрідним свідченням зросту самоорганізації подільських краєзнавців та самоусвідомлення особливостей власного статусу стало прийняття Статуту Комітету 1894 р. [7, с. 2-3]. Знайомство з ним відразу привертає увагу актуалізацією завдання, яке ставив перед собою Комітет. Вже в першому параграфі наголошувалось, що окрім історико-статистичних описів церков та парафій Подільської єпархії, головною метою Комітету було запобігання знищенню дорогоцінних пам'яток церковної старовини та народного життя.

10-23 вересня 1903 р. Комітет було реорганізовано у Подільське єпархіальне історико-археологічне Товариство, яке проіснувало до 1920 р. Причиною цього було бажання членів Товариства налагодити ширшу роботу з дослідження місцевої історії і вивчення пам'яток старовини, їх збирання та збереження [9, с. 1356-1358]. Новозатверджений статут принципово не відрізнявся від попереднього, лише перейменував Давньосховище в Музей із збереженням його попередньої структури. Відбулися зміни і в керівництві: його головою і завідувачем музею було обрано Ю.Й. Сіцинського, а товаришем голови і скарбником – М.І. Яворовського. Вони й залишалися на своїх посадах аж до самого кінця існування Товариства.

Але починаючи з 1905 р. Товариство зазнавало щораз більших складнощів у здійсненні своєї роботи, що було викликано подіями революції, Першої світової війни, а потім громадянської війни. Діяльність Товариства почала скорочуватись, згортатись, і на 1917-1918 рр. фактично завмерла. Остаточне припинення діяльності Товариства припадає на серпень 1920 р. [11, с. 172-177].

Як бачимо Подільський Комітет (Товариство) займався переважно краєзнавчою роботою, дослідженнями історії краю. Про це, зокрема, свідчать

створені членами Комітету програми збирання історико-археологічних даних про Поділля, для поповнення історико-статистичних описів церков Подільської єпархії. Багато уваги приділялося вивченню історії унії на Поділлі. В «Трудах» публікувалися наукові описи предметів, котрі зберігалися в єпархіяльному давньосховищі.

Список використаних джерел:

1. Баженов Л.В. Михайло Орловський – діяч українського національного відродження, видатний краєзнавець Поділля // Духовні витоки Поділля: Творці історії краю. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 9-11 вересня 1994 р. в м. Кам'янці-Подільському. – Хмельницький: «Поділля», 1994. – Ч. 1. – С. 27-30.
2. Винокур І.С., Корнілов В.В. Визначний літописець Поділля (Ю.Й. Сіцинський) // Репресоване краєзнавство (20-30-і роки). – К.: «Рідний край». – 1991. – С. 93-101.
3. Винокур І.С., Корнілов В.В. Ю.Й. Сіцинський // Український історичний журнал. – 1991. – № 3. – С. 69-74.
4. Е.С. По поводу учреждаемого в Каменце-Подольском Епархиального церковного Древнехранилища // Подольские Епархиальные Ведомости (далі – ПЕВ). – 1890. – № 1. – С. 79-86.
5. Несколько слов о деятельности Комитета для историко-статистического описания Подольской епархии // ПЕВ. – 1883. – № 44. – С. 837-841.
6. О действиях историко-статистического Комитета, учрежденного при Подольской духовной семинарии для описания церквей и монастырей Подольской епархии // ПЕВ. – 1868. – № 20. – С. 631.
7. Отчет Подольского епархиального историко-статистического комитета и учрежденного им церковного Древнехранилища за 1894 год. – Каменец-Подольский, 1895. – 3 с.
8. Павлович А. Известия о Комитете, учрежденном при Подольской духовной семинарии для церковно-исторического и статистического описания Подольской епархии // ПЕВ. – 1866. – № 2. – С. 59-60.
9. Преобразование Подольского епархиального историко-статистического Комитета в Церковное историко-археологическое общество // ПЕВ. – 1903. – № 45. – С. 1356-1358.
10. Подольское епархиальное церковное древнехранилище // Киевская старина. – 1890. – Т. XXIX. – С. 551-552.
11. Сіцинський Ю. Наукова робота в Кам'янці на Поділлі за останнє десятиліття (1914-1924) // Україна. – 1926. – Кн. 1. – С. 172-177.
12. Труды XI Всероссийского археологического съезда в Киеве. – М., 1901. – Т. 1. – С. 197-365.
13. Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета. – Каменец-Подольский, 1891. – Вып. 5. – С. 245.